

En artikel fra [KRITISK DEBAT](#)

EU som Europæisk Fællesskab for Vedvarende Energi og Energieffektivitet

Skrevet af: **Niels Henrik Hooge** | Offentliggjort: 17. oktober 2016

De folketingspartier, der virker for en grøn omstilling, har ikke været i stand til at indføre miljøbestemmelser i grundloven, der understøtter denne omstilling [1]. Ej heller har de kæmpet for, at fremme af vedvarende energi og energieffektivitet bliver en del af EU-retten på forfatningsniveau eller integreres mere i EU's institutioner, selv om der igennem den sidste snes år har været flere sådanne initiativer. Den institutionelle betingelse for en sådan omstilling kunne være et 'Europæisk Fællesskab for Vedvarende Energi og Energieffektivitet' - et nutidens svar på Den Europæiske Kul- og Stålungion. Tidligere på året blev der introduceret et nyt initiativ i form af et forslag til en europæisk energiomstillingsprotokol, der kan gå hen og blive en del af EU's forfatning.

Igennem adskillige årtier har EU haft stor betydning for dansk retsudvikling. Det gælder ikke mindst på energi- og klimaområdet, hvor påvirkningen i de seneste år har været størst: Alt efter hvilke vurderinger, man tager udgangspunkt i, er EU-lovgivningen under en eller anden form bestemmende for mellem ca. ti og tres pct. af de love, der vedtages i Danmark [2]. Opgørelser viser tillige, at langt størstedelen af partierne i Folketinget støtter de lovgivningsinitiativer, der kommer fra EU, spændende fra ca. 50 pct. for det mest EU-kritiske parti til 100 pct. for de mest EU-venlige [3].

Den positive - og i nogle tilfælde negative - holdning modsvarer imidlertid ikke af en vilje til effektivt at forsøge at påvirke udviklingen af EU-retten og de europæiske institutioner i en miljømæssigt mere bæredygtig retning. Dette er så meget mere bemærkelsesværdigt som skiftende danske regeringer i reglen har haft ambitiøse klimamål og ønsket at fremme den danske eksport af energiteknologi. Hvis Parisaftalen skal opfyldes - og særligt hvis målet om en begrænsning af temperaturstigningerne til maksimalt 1.5 grader over førindustrielt niveau skal nås - er en hurtig dekarbonisering af den europæiske energiforsyning nødvendig. Både i Danmark og i EU, der udgør verdens største økonomi, forudsætter dette imidlertid institutionelle rammer, der sikrer, at den grønne omstilling forløber glat.

En grøn energiforsyning er godt for alle

Udover den banale sandhed, at ingen har interesse i, at klimaforandringerne kommer mere ud af kontrol end de allerede er, og danske interesser i en CO₂-neutral energiforsyning falder sammen med de europæiske og globale på dette område, er det en kendsgerning, at den har stor betydning for den fremtidige erhvervsudvikling i Danmark: VE-energiteknologier har længe udgjort den største grønne erhvervssektor på det danske energiområde [4]. Siden 2005 har Danmark været førende eksportør af energiteknologi i Europa målt på dens andel af den samlede vareeksport, og Danmark er også europamester målt i eksport af energiteknologi pr. indbygger [5]. Grøn energiteknologi, som primært omfatter udnyttelse af VE og teknologi til at forøge energieffektivitet, udgjorde i 2013 56 pct. af energiteknologieksperten med en samlet værdi på 38 mia. kr. Langt størstedelen af eksporten sker til lande i EU: Syv af de ti største aftagerlande for dansk energiteknologi finder man i Europa.

Hertil kommer den økonomiske nødvendighed af en grøn omstilling af den europæiske energiforsyning: På grund af afhængigheden af fossile brændsler importerer EU mere end halvdelen af sin energi, hvad der gør EU til den største energiimportør i verden. 75 pct. af boligmassen er ikke energieffektiv og 94 pct. af transporten er afhængig af olieprodukter, hvoraf 90 pct. importeres. Det

anslås, at der er behov for at investere mere end 7 billioner kr. i den europæiske energisektor alene inden 2020 [6]. I sammenligning med, hvad der sker i andre store økonomier som f.eks. USA og Kina, er investeringerne i VE imidlertid faldende: I 2014 voksede kapaciteten i EU's solcelleanlæg kun med 7 GW, mens de i Kina steg med 10.6 GW og i Japan med 9.7 GW. Samtidigt installerede Kina dobbelt så meget ny vindkraftkapacitet som EU i 2014.

Energisektoren har også betydning for beskæftigelsen: Europæiske virksomheder, der leverer vedvarende energi, har en samlet årlig omsætning på næsten en billion kr. og beskæftiger over en million mennesker. VE- og energieffektivitetssektoren har potentialet til at skabe millioner af nye bæredygtige jobs i de egne af EU, hvor der er mest brug for dem. Hvis det rigtige politiske, juridiske og institutionelle rammeværk er på plads, kan f.eks. op til to mio. nye arbejdspladser skabes på området for energieffektivitet alene i 2020 og endnu to mio. i 2030 [7].

At der næsten ikke er øvre grænser for udbygningen af VE- og energieffektivitet er for længst bekræftet: Omfattende analyser har fastslået, at en europæisk energiforsyning baseret på 100 pct. VE ikke alene er mulig inden 2050, men også er det til konkurrencedygtige priser, der kan være billigere end alternativerne. F.eks. har Det tyske Ekspertråd for Miljøspørgsmål, der i mere end fyre år har rådgivet den tyske forbundsregering, påvist, at VE-potentialet mange gange overstiger det nuværende og fremtidige elektricitetsbehov i Europa. Fuldstændig forsyningsikkerhed på grundlag af de VE-teknologier, der kendes i dag er mulig, således at efterspørgslen efter elektricitet kan dækkes hver time året rundt. Omkostningerne for de nødvendige anlægsinvesteringer vil kunne bringes ned gennem samarbejde på tværs af landegrænser, hvorfor rent nationale løsninger ikke anbefales [8]. Andre rapporter har bekræftet det samme, både på det europæiske [9] og det globale niveau [10].

Unfair konkurrencevilkår for VE

Nu som før er problemet imidlertid, at vedvarende energikilder ikke har lige konkurrencevilkår i EU i forhold til de konventionelle energikilder. Traditionelt har kulkraftindustrien været den største modtager af økonomisk støtte i EU [11], men EU-kommissionens nylige beslutning om at tillade statsstøtte til ny atomkraft, kan meget vel gøre den europæiske a-kraftindustri til den største støttemodtager. I særdeleshed er manglen på internalisering af miljøomkostningerne belastende for vedvarende energi, der er den reneste af alle energiteknologierne. Ny atomkraft udgør en direkte konkurrent til VE og energieffektivitet i to henseender: Dels vil hver krone, der investeres i nye atomkraftreaktorer være en krone, som ikke investeres i infrastruktur for VE og energieffektivitet, og dels vil enhver kilowatt-time, der produceres på et a-kraftværk, være en kilowatt-time, der ikke produceres på et vindkraftværk, et solaranlæg eller et biomassefyret kraftvarmeanlæg.

Konkurrenceforvrængningen starter allerede på EU's konstitutionelle niveau: A-kraften står for en tredjedel af EU's elektricitetsforsyning, men på længere sigt vil andelen falde. Den har imidlertid stadigvæk sin egen specielle forfatningstraktat - EURATOM-traktaten - hvilket betyder, at en enkelt energikilde og en enkelt industrisektor bliver behandlet anderledes end alle andre sektorer, fordi EURATOM legaliserer direkte og indirekte økonomisk støtte i EU-fællesskabsregi. Udover at give a-kraftindustrien en privilegeret status forhindrer EURATOM-traktaten EU-parlamentet i at udøve kontrol af nogen art [12].

Såfremt man ønsker en energiforsyning baseret på VE og energieffektivitet, er konklusionen derfor klar: Eftersom EURATOM gør konkurrence på det indre el-marked meget vanskelig, fordi så stor en del af elektricitetsforsyningen forlenes med særlige rettigheder, bør enhver politik, der tager sigte på at skabe lige konkurrencevilkår for VE i EU som minimum indeholde planer om en revision af EURATOM og en ensidig tilbagetrækning fra EURATOM-traktaten, hvis det kan konstateres, at reform ikke er mulig på kort eller mellemlangt sigt. At dette juridisk er muligt, er bekræftet fra

mange sider [13]. Uafhængigt af de førnævnte valgmuligheder bør man tillige udforske politiske mekanismer på det europæiske niveau, inklusive EU's forfatningsniveau, der tager sigte på at udvikle og modne den vedvarende energis teknologier.

Fra EURENEW til ERENE

Dette sker bedst ved, at man sætter sig i EU-grundlæggernes sted og opbygger en vision for, hvordan EU udvikler et *Europæisk Fællesskab for Vedvarende Energi og Energieffektivitet*, der kan udgøre nutidens svar på Den Europæiske Kul- og Stålonion. Her behøver man ikke at starte fra bunden, eftersom der allerede foreligger flere sådanne initiativer.

Det første, der udtænkte i midten af 1990'erne og lå på bordet de næste ti år, var *Traktaten for Vedvarende Energi og Energieffektivitet - EURENEW*. Formålet med traktaten, der var udviklet af Den Europæiske Sammenslutning for Vedvarende Energi, EUROSOLAR, var en europæisk energiforsyning fuldstændigt baseret på VE inden 2050. Midlerne var fremme af forskning og udvikling i alle medlemslandene ved hjælp af effektive forsknings- og udviklingsprogrammer og information til offentligheden om potentialet, teknikkerne og anvendelsen af VE. Herudover skulle den sikre udbredelsen af den fornødne tekniske kapacitet, lette investeringer i vedvarende energier og sørge for de nødvendige anlægsanskaffelser. Til dette formål hørte også tilvejebringelse af privat finansiering. De funktioner, EURENEW skulle opfylde, skulle varetages i samarbejde med de bestående EU-institutioner - Parlamentet, Rådet, Kommissionen, Revisionsretten, Det Økonomiske og Sociale Udvalg og Regionsudvalget [14].

Denne vision forplantede sig videre i endnu et koncept - *Det Europæiske Fællesskab for Vedvarende Energi, ERENE* [15], der så dagens lys i 2008. Om end det ikke nødvendigvis forudsætter traktatændringer for at blive implementeret, er ERENE ligesom EURENEW tænkt som den institutionelle rygrad i en europæisk strategi for at dække den europæiske energiforsyning 100 pct. ved hjælp af VE i løbet af få årtier. Til dette hører skabelse af forudsætningerne for en optimal udnyttelse af de alsidige klimatiske, geologiske og hydrologiske forhold, der gælder for de forskellige energikilder og deres geografiske fordeling. På trods af det store europæiske VE-potentiale, er det kun ca. en tiendedel, der bliver udnyttet. Hertil kommer, at mange fremtidige VE-infrastrukturprojekter bliver så store og dyre, at de enkelte lande ikke kan realisere dem alene. Eksempler herpå er European Super Grid og North Sea Offshore Grid [16], som kan føre strøm fra 100 havvindmølleparker til op mod 70 millioner europæiske husstande, og DESERTEC [17] - et solenergiprojekt i bl.a. Saharaørkenen - der vil kunne dække 15 procent af den kontinentaleuropæiske strømforsyning (*se billedet nedenfor*).

BILLEDETEKST: Eksempel på en sammenhængende infrastruktur for en bæredygtig energiforsyning i form af et superledningsnet, der omfatter Europa, Mellemøsten og Nordafrika (EU-MENA). Dette såkaldte European Super Grid / DESERTEC-koncept er baseret på detaljerede undersøgelser af det tyske luftfartscenter og kombinerer VE fra ørkenområder med alle andre vedvarende energikilder i EU-MENA regionen. Formålet er på relativt kort sigt at opbygge en dekarboniseret, sikker og billig energiforsyning. Kilde: DESERTEC Foundation, www.desertec.org

ERENE's funktioner

I sammenhænge som disse bliver opgaven for ERENE at gå ud over de nationale strukturer og VE- og energieffektivitetsdirektiverne og udvikle og realisere EU's allerede eksisterende strategier for omstilling til VE og energieffektivitet. Dette implicerer et samarbejde mellem EU-medlemslandene på områderne el, opvarmning og nedkøling og for energieffektivitet i forbindelse med maskiner, bygninger, industriprocesser og transport. Således er det meningen, at ERENE skal:

- Fremme forskning og udvikling og spredning af know-how på tværs af landegrænser f.eks. gennem fælles forskningsprogrammer og opbygning af fælles forskningsinstitutioner;
- Understøtte innovation ved at opbygge demonstrationsanlæg;
- Bidrage til udviklingen af et intelligent fælleseuropæisk elektricitetsnetværk, så det kan omfatte et stort antal forskellige decentrale vedvarende energikilder;
- Fremme investeringer i VE-elgeneration;
- Sørge for at et fælles marked for grøn elektricitet kan fungere;
- Fremme VE-samarbejde med tredjelande - ikke mindst i Middelhavsregionen på grund af dens enorme solenergi-potentiale;

Udgifterne kan finansieres af de deltagende EU-medlemslande f.eks. gennem indtægterne fra det europæiske kvotehandelssystem. Det nye fællesskab vil kunne oprettes med hjemmel i Lissabon-traktaten [18] og det øvrige traktatgrundlag som et udvidet samarbejde mellem mindst ni EU-medlemslande [19] eller på grundlag af en ny, selvstændig traktat, der tydeligt markerer, at EU er på vej ud af den fossile og nukleare æra og ind i fremtiden.

Ingen dansk støtte

Ingen af de ovennævnte initiativer har imidlertid fået støtte fra skiftende danske regeringer. Det danske EU-formandskab i 2012 frembød en historisk mulighed for at fremme ERENE-konceptet, men det var ikke på listen over energi- og klimarelaterede tiltag, der skulle gennemføres. Ej heller har man villet ofre politisk kapital på at forsøge at revidere, afvikle eller forlade EURATOM-traktaten, selv om den danske energisektor er den i Europa, der her har mest at vinde herved. Den passive holdning er karakteristisk for næsten alle de politiske partier i Folketinget, der har forsømt at udvikle platforme for en europæisk energi- og klimapolitik, som indeholder de forfatningsmæssige og institutionelle reformer, der er nødvendige for at sikre en grøn omstilling af EU's energiforsyning.

Det argument for inaktivitet, man oftest hører, er, at rammestrategien for den såkaldte *energiunion* [20] vil løse problemerne. Med udgangspunkt i artikel 194 i Traktaten om Den Europæiske Unions Funktionsmåde (TEUF) tager strategien sigte på at skabe større energisikkerhed, bæredygtighed og konkurrenceevne i EU, og midlerne hertil skulle være mere indbyrdes solidaritet EU-medlemslandene imellem, et fuldt ud integreret europæisk energimarked, energieffektivisering, dekarbonisering af økonomien og mere forskning, innovation og konkurrenceevne. Energiunionen, sådan som den udmøntes i praksis, kritiseres imidlertid for ikke at være tilstrækkelig til at nå disse mål: Udover at mangle ambitioner fokuserer den - under påskud af at ville sikre forsyningssikkerhed - for meget på udbygning af gasinfrastruktur, hvad der betyder, at omkostningerne for investeringer i VE og energieffektivitet stiger, og afhængigheden af energiimport fortsætter. Herudover fjernes fossile brændsler såsom gas og kul ikke fra energiforsyningen. Strategien skaber heller ikke et europæisk energimarked uden konkurrenceforvridning. Markederne vil stadig favorisere atomkraft og fossile energikilder, der også fremover modtager økonomisk støtte. Resultatet er, at VE - og særligt decentraliseret VE i mindre skala, inklusive de såkaldte *prosumere* ('production by consumers') - har vanskeligt ved at trives. Dette gælder ikke mindst i lande som Spanien, Italien, Storbritannien, der dog nu er på vej ud ad EU, og store dele af Central- og Østeuropa. Energiunionen dekarboniserer heller ikke i tilstrækkelig grad den europæiske energiøkonomi: Udledningen af drivhusgasser i EU faldt 23 pct. fra 1990 til 2014. Imidlertid viser fremskrivninger, at EU kun er på vej til at reducere med 24 eller 25 pct. henimod 2020, dvs. med én eller to pct. Med andre ord falder tempoet i reduktionen af CO₂-udledningerne betragteligt [21].

Den europæiske energiomstillingsprotokol

Imidlertid er der et løsningsforslag på vej: I februar 2016 præsenterede den østrigske regering et forslag til en protokol, der skulle tilknyttes Traktaten om den Europæiske Union (TEU) og TEUF som anneks [22]. Initiativet, der er udløst af klimaaftalen i Paris, har til hensigt at forankre en europæisk energiomstilling på forfatningsretsligt niveau ved at forfølge energipolitiske mål som VE, energieffektivitet og energibesparelser, fremme af forskning og investering og understøttelse af EU-medlemslandenes aktiviteter på disse områder [23].

Protokollens fuldt udarbejdede tekstudkast, der har energiunionen som baggrund, repræsenterer en betragtelig 'merværdi' i forhold til gældende europæisk ret: Den indfører nye institutioner og materielle regler gennem en udbygning af allerede eksisterende, hovedsageligt sekundære og udenretsligt befæstede normer, som den forlener med primærretslig status [24]. I mange tilfælde bliver der tale om forpligtelser, hvor der før blot nævntes kompetencer.

Iflg. protokoludkastet forpligtes EU bl.a. til:

- At sætte bindende mål for VE og energieffektivitet og gradvis højere andel af energi fra vedvarende energikilder i hele EU's energiforsyning.
- At sætte bindende nationale mål for VE og energieffektivitet med henblik på at nå EU's sml. mål og pligt for EU-medlemsstaterne til at vedtage nationale handlingsplaner med de nødvendige

foranstaltninger og til regelmæssigt at orientere herom.

- At skabe rammebetingelserne for fremme af fælles projekter mellem to eller flere medlemslande.

EU-medlemsstaterne vil stadig have ret til selv at bestemme strukturerne for deres energiforsyninger, men energiomstillingens krav til integrationen af miljøvenlige former for energi vil blive en del af alle politikker og tiltag i EU, der samtidigt skal tage sigte mod et højt miljøbeskyttelsesniveau. EU-kommissionen vil i fremtiden skulle spille en mere aktiv rolle og i sine funktioner være forpligtet til at fremme en høj grad af energieffektivitet og -besparelse, f.eks. i udvikling, koordinering og finansiering af forsknings- og udviklingsprogrammer. EU skal også fremme tiltag, der gør energimarkederne mere fleksible både på udbuds- og efterspørgselsiden med henblik på at forberede mere integration af VE og tage hensyn til udviklingsmulighederne for små og mellemstore virksomheder og uafhængige energiproducenter. Herudover skal unionen og medlemsstaterne finde egnede redskaber, der kan stimulere investeringer i VE, energieffektivitet og energibesparelser og medlemsstaterne skal ved offentlige udbud i udbudsbetingelserne medtage forpligtende hensyn hertil.

Vejen til ratifikation

Det største problem er imidlertid ikke spørgsmål til energiomstillingsprotokollens traktatmæssige indhold og virkninger, men at få den vedtaget, fordi den skal adopteres i fuld enighed af alle EU-medlemslandene i overensstemmelse med deres forskellige forfatningsmæssige procedurer [25]. Her er der stadig lang vej: Bortset fra Østrig har protokollen støtte fra Irland, Luxembourg, Grækenland og Kroatien; og for nogle måneder siden havde den østrigske miljøminister et møde med sine kolleger fra Tyskland, Holland, Schweiz og Liechtenstein. Her blev protokollen diskuteret, men det er stadig uklart, hvorvidt disse lande ønsker at fremme initiativet.

Så hvad kan der gøres? Hvis Danmark skal tages som eksempel, er den største forhindring for en grøn omstilling af EU's forfatning ikke lobbyvirksomhed fra kul- olie- og naturgasindustrien eller miljø- og klimaskeptikere, men fravær af politiske visioner, inerti og mangel på interesse og rettidig omhu for det, der foregår i EU. Hvorfor regeringen og de politiske partier ikke effektivt varetager interesserne hos en VE-industri, der bliver stadigt mere økonomisk og miljømæssigt betydningsfuld, er uforståeligt. Det skylder de det overvældende flertal af folk i Danmark og Europa, der ønsker en grøn omstilling af samfundet så gennemgribende og hurtigt som muligt.

NOTER:

[1] Se: Niels Henrik Hooge: En grøn grundlov bør blive det næste store politiske projekt, Kritisk Debat, februar 2015: http://kritiskdebat.dk/articles.php?article_id=1495

[2] Hjemmeside, EU-oplysningen:

<http://www.eu.dk/da/spoergsmaal-og-svar-folder/hvor-meget-paavirker-eu-den-danske-lovgivning> og Altinget: EU påvirker hver tredje danske lov. 20/5 2014: <http://www.altinget.dk/artikel/eu-paavirker-hver-tredje-danske-lov>

[3] Altinget: Et år efter valget: Sådan fører Alternativet EU-politik, 18/8 2016:

<http://www.altinget.dk/eu/artikel/et-aar-efter-valget-saadan-stemmer-alternativet-i-eu-politikken>

[4] Klima-, Energi- og Bygningsministeriet, Erhvervs- og Vækstministeriet og Miljøministeriet: Grøn produktion i Danmark - og dens betydning for dansk økonomi, 2012:

http://www.ens.dk/sites/ens.dk/files/dokumenter/publikationer/downloads/gron_produktion_i_danmark_final_2012.pdf

[5] Pressemeldelse, Energi- forsynings- og klimaministeriet: Regeringen vil gøre Danmark til grøn eksportsupermagt, 29/8 2016:

<http://www.efkm.dk/nyheder/regeringen-goere-danmark-groen-eksportsupermagt>

[6] Europakommissionen: Energiunionspakken, En ramme-strategi for en modstandsdygtig energiunion med en fremadskuende klimapolitik, COM(2015) 80. s. 2-3:

http://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:1bd46c90-bdd4-11e4-bbe1-01aa75ed71a1.0022.01/DOC_1&format=PDF

[7] The Greens/EFA in the European Parliament: A Green Energy Union, January 2015, s. 8:

http://www.greens-efa.eu/fileadmin/dam/Documents/Policy_papers/Green_Energy_Union/Greens-EFA_A_Green_Energy_Union_14012015.pdf

[8] Sachverständigenrat für Umweltfragen (SRU): 100% erneuerbare Stromversorgung bis 2050: klimaverträglich, sicher, bezahlbar, Mai 2010, s. 82-85: https://www.clearingstelle-eeg.de/files/SRU_2010_05_Stellung_15_erneuerbareStromversorgung.pdf

Press release, German Advisory Council on the Environment (SRU): Climate-friendly, reliable, affordable: 100% renewable electricity supply by 2050, 5/5 2010:

http://www.umweltrat.de/cln_095/SharedDocs/Pressemitteilungen/EN/CurrentPressReleases/2010/2010_05_PressRelease_100percent_renewable_electricity_%20supply.html?nn=396908

[9] Se f.eks.: Roadmap 2050: A practical guide to a prosperous, low-carbon Europe - Volume 1: Technical and Economic Analysis, Report by McKinsey & Company, KEMA, the Energy Futures Lab at Imperial College London, Oxford Economics and the ECF, s. 77-79,

http://www.roadmap2050.eu/attachments/files/Volume1_fullreport_PressPack.pdf

[10] Se f.eks.: Intergovernmental Panel for Climate Change (IPCC): Special Report on Renewable Energy Sources and Climate Change Mitigation, 2012, s. 38-40:

https://www.ipcc.ch/pdf/special-reports/srren/SRREN_FD_SPM_final.pdf

[11] Ecofys: Subsidies and costs of EU energy, November 2014:

https://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/ECOFYS%202014%20Subsidies%20and%20costs%20of%20EU%20energy_11_Nov.pdf

[12] Uffe Geertsen, Niels Henrik Hooge og Morten Tony Hansen, Ingeniøren, 28/4 2006: EU bør sigte på lige konkurrencevilkår for vedvarende energi: <http://ing.dk/artikel/69963>

[13] Se f.eks.: Conference report, Energy Intelligence for Europe, The Euratom Treaty and Future Energy Options: Conditions for a Level Playing Field in the Energy Sector, Copenhagen, September 2005, s. 106-108:

<http://shop.ecocouncil.dk/varedetaljer.asp?shopid=851152&funique=130&kat=&hkat=>

Se også: Prof. Dr. Bernhard Wegener, Friedrich-Alexander-Universität Erlangen-Nürnberg im Auftrag der Bundestags-fraktion Bündnis 90/Die Grünen, Die Kündigung des Vertrages zur Gründung der Europäischen Atomgemeinschaft (EURATOM), Europa-, völker- und verfassungsrechtliche Optionen der Bundesrepublik Deutschland mit grünen Schlussfolgerungen aus dem Euratom-Gutachten, März 2007,

<http://www.gruene-bundestag.de/cms/publikationen/dokbin/170/170871.pdf>

[14] Conference report, Energy Intelligence for Europe Conference report, Energy Intelligence for Europe (jf. note 13), s. 109-110. Se også: Niels Henrik Hooge: Promoting renewables and energy efficiency in institutional frameworks: Working paper presented after WISE-seminar in Amsterdam, the Netherlands, March 2007, s. 10-12:

https://www.researchgate.net/publication/290814369_Promoting_renewables_and_energy_efficiency_in_institutional_frameworks

[15] European Community for Renewable Energy (ERENE), A feasibility study by Michael Schreyer and Lutz Mez in collaboration with David Jacobs, Commissioned and published by the

Heinrich Böll Foundation, June 2008: <https://www.boell.de/sites/default/files/ERENE-engl-i.pdf>

Hjemmeside, ERENE: <http://www.ereine.org/web/149.html>

Se også: Niels Henrik Hooge: Første prioritet til europæisk VE-fællesskab!, Global Økologi, september 2011, s. 11-13: <https://issuu.com/ecocouncil/docs/go-3-2011>

[16] Wikipedia entry on European Super Grid: https://en.wikipedia.org/wiki/European_super_grid

Wikipedia entry on North Sea Offshore Grid: https://en.wikipedia.org/wiki/North_Sea_Offshore_Grid

[17] Wikipedia entry on DESERTEC: https://en.wikipedia.org/wiki/Desertec#Dii_GmbH

[18] Iflg. artikel 20 i TEU kan et udvidet samarbejde mellem EU-medlemslande oprettes, når det fastslås, at de hermed tilstræbte mål ikke kan nås inden for en rimelig frist af EU som helhed, og på den betingelse, at mindst ni medlemslande deltager i samarbejdet. Denne mulighed står til enhver tid åben for alle EU-medlemslande. De medlemslande, der ønsker at indføre et forstærket indbyrdes samarbejde inden for rammerne af EU's ikke-eksklusive kompetencer, kan anvende EU's institutioner og udøve disse kompetencer ved anvendelse af de relevante bestemmelser i traktaterne med de begrænsninger og efter de procedurer, der er fastsat, jf. Folketingets EU-Oplysning:

Lissabontraktaten, Sammenskrevet med det gældende traktatgrundlag, 2008,

http://www.eu.dk/~media/files/eu/ld_euo_lissabon_16.ashx

[19] ERENE, European Community for Renewable Energy, s. 73-78.

[20] Europakommissionen: Energiunionspakken, En rammestrategi for en modstandsdygtig energiunion med en fremadskuende klimapolitik, COM(2015) 80:

http://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:1bd46c90-bdd4-11e4-bbe1-01aa75ed71a1.0022.01/DOC_1&format=PDF

[21] Greenpeace media briefing, November 2015: <http://kortlink.dk/greenpeace/nda3>

[22] Information from the Austrian delegation: Energy Transition - promoting environmentally friendly forms of energy in the EU, 16 February 2016:

<http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-6125-2016-INIT/en/pdf>

[23] Entwurf für ein Protokoll zum Vertrag über die Europäische Union und den Vertrag über die Arbeitsweise der Europäischen Union über die Energiewende und zur Förderung umweltfreundlicher Energieformen in der Europäischen Union:

<http://www.eu-umweltbuero.at/assets/EU-Umweltbuero/Veranstaltungsprogramme/Protokoll-Energiewende-Juni-2016.pdf>

For et hurtigt overblik over energiomstillingsprotokollen, se: Præsentation, Dr. Franz Leidenmühler og Dr. Wilhelm Bergthaler, Juni 2016:

<http://www.eu-umweltbuero.at/assets/EU-Umweltbuero/Veranstaltungsprogramme/PPT-Wilhem-Bergthaler.pdf>

[24] Som eksempler på direktiver, hvorfra nogle bestemmelser får forfatningsretslig status, kan nævnes Direktiv 2009/28/EF om fremme af anvendelsen af energi fra vedvarende energikilder, Direktiv 2012/17/EU om energieffektivitet og Direktiv 2014/24/EU om offentlige udbud.

[25] Iflg. den almindelige revisionsprocedure i Artikel 48 i TEU kan enhver medlemsstats regering, EU-parlamentet eller EU-kommissionen forelægge Det Europæiske Råd forslag til revision af EU's traktater. Rådet kan med simpelt flertal vælge at indkalde et konvent, der har mulighed for at revidere forslagene og anbefale en konference for medlemsstaternes regeringsrepræsentanter. Den kan også afholdes uden et foregående konvent. På konferencen fastlægges de ændringer, som skal foretages i traktaterne, der så træder i kraft efter at være blevet ratificeret af alle medlemsstaterne i overensstemmelse med deres forfatningsmæssige bestemmelser.